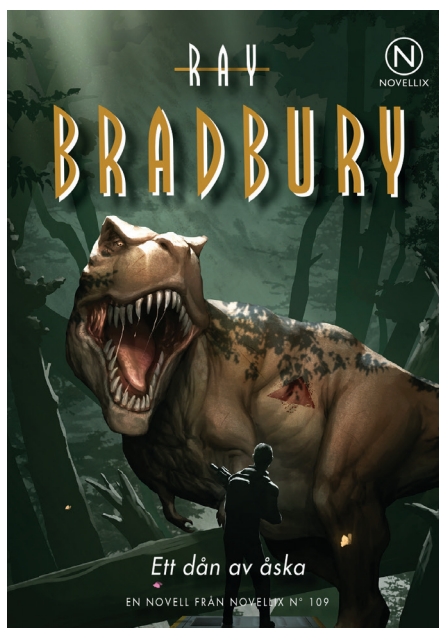

TEMA SCIENCE FICTION FÖR ÅRSKURS 6-8

- lärarhandledning till *Försvvararna* av Philip K. Dick
och *Ett dån av åska* av Ray Bradbury

Förslag till planering för området:

Arbetet sträcker sig över fyra lektioner eller mer.

Under lektion ett introduceras genren science fiction, och eleverna arbetar med förståelse samt läser novellen högt i grupper. Därefter följer läsning och flera typer av arbetsuppgifter i olika konstellationer – helklass, grupper, par och enskilt. Planera gärna in en lektion extra för temat, eftersom det kan ta olika lång tid att genomföra momenten. För vissa grupper tar diskussionerna längre tid, och för andra tar skrivuppgifterna mer tid än vad som är beräknat i denna handledning.

Inför högläsningen:

Det är bra om ni gemensamt går igenom hur man läser högt; pauser, andning, tonläge etc. Poängtera att alla läser olika. Det är viktigt att alla följer med i sin egen bok och visar respekt för den som läser. Kanske finns det någon som absolut vill undvika att läsa högt? Lyft detta på ett smidigt sätt och placera personen i en lämplig grupp – tänk på detta redan när du planerar läsgrupperna.

LEKTION 1

Introduktion till genren **science fiction**:

Presentera i helklass både genren och de två novellerna som inledning och förförståelse för temat.

INTRODUKTION

Novellerna skrevs på 1950-talet. Andra världskriget och atombomberna låg fortfarande nära i tiden – andra världskriget slutade 1945. Efter kriget delades världen upp i öst och väst. Man talade om ”det kalla kriget”. Öst och väst hade olika syn på hur ett samhälle skulle se ut och hur det skulle styras. Det kalla kriget innebar att man krigade med ord och hot istället för med vapen och soldater.

Både öst och väst hade tillgång till atombomber, och det skapade ett slags balans – om den ena sidan skulle använda sin bomb så skulle den andra göra samma sak. Många människor kände sig otrygga och oroade sig över framtiden.

Försvararna och *Ett dån av åska* tillhör genren science fiction, vilket betyder ”påhittad, fiktiv vetenskap”.

Framtiden har länge varit ett vanligt tema i populärkultur. I berättelserna finns ofta korn av sanning, och det gör fantasierna och tankarna om framtiden spännande. I framtidsskildringar har ofta maskiner och datorer stora roller. Ibland beskrivs de som nästan mänskliga, med goda och onda egenskaper. I andra berättelser är de bara ondskefulla och ett hot mot människorna.

Idag pratar man mycket om AI – artificiell intelligens. Många varnar för att det kan bli farligt om AI växer sig stark och skapar en intelligens och ett medvetande. Andra tycker att AI kan hjälpa människor att skapa en bättre värld. Oavsett ställningstagande så är AI ofta förekommande i science fiction-genren.

DISKUTERA I HELKLASS

- Vad är typiskt för science fiction, och vilka filmer/serier/böcker inom science fiction har ni sett eller läst?
- Vilka risker och/eller möjligheter kan ni se med AI? Gör ett Venn-diagram på tavlan där sådant som kan innebära både risker och möjligheter samlas.
Exempel: (risk eller möjlighet – eller både och?)
- AI kan ta över viktiga funktioner och slå ut elektronik.
- AI kan bli smartare än människor.
- AI kan ta över tunga och slitsamma jobb så att människor inte behöver utföra dem.

- AI hotar människors arbete – vad ska vi jobba med om de tar över?
- AI kan ge människor mer fritid.
- AI kan hjälpa till i sjukvården, och ge människor rätt diagnoser.
- AI kan ta över världen.

SKRIV PÅ TAVLAN (*Låt eleverna fylla på med egna exempel.*)

Kända böcker ur genren science fiction:

1984 av George Orwell

Världarnas krig av H.G Wells

Fahrenheit 451 av Ray Bradbury

Kallocain av Karin Boye

Kända filmer ur genren science fiction:

Wally

Terminator

Apornas planet

Blade runner

Inför läsningen av *Försvararna*:

Gå igenom nedanstående ord och begrepp. Skriv gärna upp dem på tavlan. Prata om språket; novellen är skriven på 1950-talet och språket har färgats av tiden. Ibland kan språket vara svårt, men poängtera att det viktiga är att förstå helheten – att inte fastna i detaljer eller ord när man läser.

evakuera

inspektion

etapp

ologiskt

slagg

bot

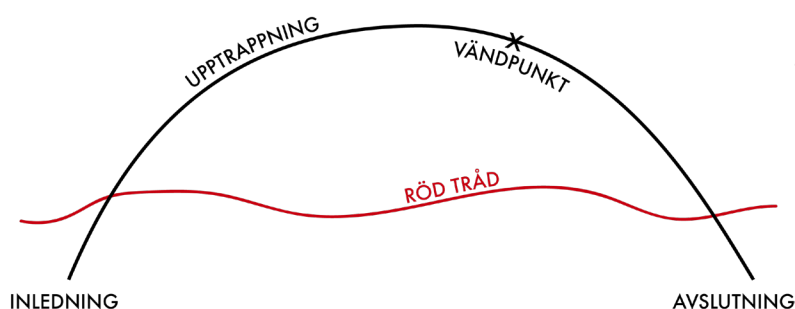
bulletin

illusion

restaurera

förseglats

Presentera **berättarkurvan** och beskriv hur man arbetar med den. Beskriv att en berättelse ofta är uppbyggd med *inledning*, *upptrappning*, *vändpunkt* och *avslutning*. Utgå gärna från en berättelse eleverna känner till för att beskriva de olika faserna med exempel.

LEKTION 2:

- Dela in eleverna i läsgrupper, tre till fyra personer i varje grupp. Gå igenom ramar och förhållningssätt kring diskussion och högläsning. Dela ut novellen *Försvararna* till varje grupp.
- Grupperna arbetar med "förförståelse" inför läsningen – se elevblad.
- Grupperna läser novellen högt med turtagning.
- Eleverna genomför uppgifterna "efter läsningen" och "språk".
- Knyt ihop lektionen genom att låta eleverna ge **exit tickets** i form av ett omdöme om boken – som svar på följande frågor visar eleverna ett till fem fingrar beroende på vad de tycker.
Ett finger = lite, fem fingrar = mycket.
Höger hand = ja, vänster hand = nej.

Frågor för exit tickets:

- Hur svår var novellen att läsa?
- Tyckte ni om novellen?
- Tyckte ni om språket i novellen?
- Känns novellen modern?
- Kan ni förstå huvudpersonen i novellen?

Lyssna – läsa – diskutera

Lyssna – följ med i texten.

Läs högt – ta pauser och stanna vid punkt.

Byt av varandra på ett naturligt sätt.

Diskutera – turas om, bjud in alla i samtalet. Låt varandras tankar leda samtalet vidare.

Samarbeta – ta ansvar tillsammans och turas om att skriva svar.

LEKTION 3:

- Lyft kort innehållet från föregående lektioner. Repetera genren, berättarkurvan och den lästa novellens handling.
- Arbeta med "bortom texten" på elevbladet, först i helklass och sedan i par/grupper, fortsatt sedan med "slutuppgiften" – att skriva en fortsättning på novellen. Börjar finns på elevbladet. Eleverna kan välja att arbeta enskilt eller i par.
- Om det finns tid – låt eleverna läsa varandras texter och ge respons på dem.
- Knyt ihop läsningen och arbetsuppgifterna och berätta att nästa lektion ska ni läsa ännu en science fiction-novell.
- Visa bokens framsida och läs baksidestexten. Fråga vad de väntar sig av denna bok – koppla till genren.
- Avsluta lektionen genom att eleverna i par får formulera en tanke om vad de tror att boken kommer att handla om. Lyft några tankar som kommer fram och skriv upp dem på tavlan.

LEKTION 4 (och 5):

- Dela ut novellen *Ett då av åska* till varje grupp.
- Gå igenom nedanstående ord och begrepp. Prata åter om språket – om att novellen är skriven på 1950-talet och att språket färgats av tiden.

steriliserade

syrehjälm

det förflutna

dån

FUNDERA OCH REFLEKTERA

Tankeexperiment: tänk er att någon som varit borta i femtio år kommer tillbaka till Sverige. Kommer hen att känna igen språket? Vad kommer att vara förändrat? Varför förändras språket?

- Repetera berättarkurvan kortfattat.
- Grupperna arbetar med "förförståelse" inför läsningen – se elevblad.
- Grupperna läser novellen högt med turtagning. Välj om de ska arbeta i samma grupper som tidigare, eller i nya konstellationer.
- Eleverna genomför uppgifterna "efter läsningen" och "språk".
- Arbeta med elevblad "bortom texten", först i helklass och sedan i par/grupper, samt "slutuppgiften".
- Om det finns tid – låt eleverna läsa varandras texter och ge respons på dem.
- Knyt ihop lektionen genom att låta eleverna ge **exit tickets** i form av ett omdöme om boken – som svar på följande frågor visar eleverna ett till fem fingrar beroende på vad de tycker.
Ett finger = lite, fem fingrar = mycket

Frågor för exit tickets:

- Hur svår var novellen att läsa?
- Tyckte ni om novellen?
- Tyckte ni om språket i novellen?
- Känns novellen modern?
- Kan ni förstå huvudpersonen i novellen?
- Vilken novell tyckte ni bäst om?
Höger hand= *Försvararna*, vänster hand: *Ett då av åska*.
- Välj ut några elever som får berätta mer om sin åsikt.

FORTSÄTT ARBETET

Låt eleverna skriva en egen science fiction-novell.

Repetera vad som är typiskt för genren och ge förslag på teman för skrivandet.

- Utspelar sig ofta i framtiden
- Tidsresor
- Robotar
- Mänskligheten är hotad
- Mänskligheten har hittat ett nytt sätt att leva på
- Kan utspela sig i rymden
- Datorer har stora roller
- Virtual reality
- Jorden har gått under

För de elever som behöver extra stöttning kan du använda följande ”börjor”. Kanske skapar ni först en gemensam berättelse utifrån någon av dessa, eller så arbetar eleverna i grupper för att stötta varandra i skrivprocessen.

1. Staden låg öde. De som bott där var försvunna. Skräp och vissna löv låg överallt. Med tanke på hur smutsigt allt var så var det länge sedan den här staden hade lämnats. Över deras huvuden lyste den starka lampan, den som övervakade dem. Någon såg alltid vad de gjorde. Lyssnade på allt de sa. Följde dem när de vandrade genom det tomma landskapet. Datorerna hade tagit över hela världen snabbt och effektivt. Nu ...
2. Jorden hade återhämtat sig. Tänk ändå, vilken tur att de hade kunnat åka till framtiden och skapa den där koldioxidsugen. Resan mellan år 2019 och 2067 hade gått på några sekunder. Det de såg i framtidens 2067 hade skrämmt dem – det var den framtid som väntade om klimatkrisen inte löstes. Sugen hade på kort tid gjort jordens klimat stabilt. Nu hade haven åter färgglada korallrev, isarna blev allt tjockare på polerna ...
3. Livet i rymden var långsamt och enformigt. Varje dag var den andra lik. De hade varit på skeppet i femton år nu, och från fönstren syntes jorden som ett rykande klot. Det fanns inte en chans att de kunde återvända. Ibland kändes allt hopplöst. Allt hade börjat en vanlig måndag ...

För ytterligare fördjupning finns fler noveller på temat:

De blindas rike av H.G Wells

Ett nytt Atlantis av Ursula K. Le Guin.